

ВОЛОНТЕРСЬКА ПРОГРАМА СПЕЦІАЛЬНИХ ОЛІМПІАД ОБ'ЄДНАНИЙ СПОРТ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСІБ З ВІДХИЛЕННЯМИ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ

Когут І.О., к.фіз.вих., доцент., Гончаренко Є.В., к.фіз.вих., доцент

Національний університет фізичного виховання і спорту України

У статті розглянуті проблемні питання соціальної адаптації осіб з відхиленнями розумового розвитку шляхом систематичної участі у тренувальних та змагальних заняттях у рамках волонтерської програми Спеціальних Олімпіад Об'єднаний спорт.

Ключові слова: Спеціальні Олімпіади, волонтерська програма Об'єднаний спорт, особи з відхиленнями розумового розвитку.

Когут И.А., Гончаренко Е.В. ВОЛОНТЕРСКАЯ ПРОГРАММА СПЕЦИАЛЬНЫХ ОЛИМПИАД ОБЪЕДИНЕННЫЙ СПОРТ КАК ФАКТОР СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ ЛИЦ С ОТКЛОНЕНИЯМИ УМСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ / Национальный университет физического воспитания и спорта Украины, Украина.

В статье рассмотрены проблемные вопросы социальной адаптации лиц с отклонениями умственного развития путем систематического участия в тренировочных и соревновательных занятиях в рамках волонтерской программы Специальных Олимпиад Объединенный спорт.

Ключевые слова: Специальные Олимпиады, волонтерская программа Объединенный спорт, лица с отклонениями умственного развития.

Kogut I.O., Goncharenko E.V. THE VOLUNTEER PROGRAM OF SPECIAL OLYMPICS UNIFIED SPORTS – THE FACTOR OF SOCIAL ADAPTATION OF PERSONS WITH MENTAL DISABILITIES / National university of physical education and sport of Ukraine, Ukraine.

In the article presented the problem of social adaptation of persons with mental disabilities through systematic participation in training and competitive activities in the volunteer program of Special Olympics Unified Sports.

Key words: Special Olympics, the volunteer program Unified Sports, persons with mental disabilities.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Розумова відсталість є однією з найпоширеніших та найскладніших форм інвалідності. Серед усіх видів інвалідності відхилення розумового розвитку становлять близько 45-50%. З кожним роком проблема соціальної адаптації осіб з відхиленнями розумового розвитку стає все більш значущою [4]. Це обумовлено, в першу чергу, сучасними гуманістичними змінами у світовому суспільстві, що полягають у затвердженні низки декларативних документів міжнародними організаціями («Декларація про права розумово відсталих осіб», 1971 р., «Декларація про права інвалідів», 1975 р., «Стандартні правила ООН по реалізації рівних можливостей інвалідів», 1993 р., Мадридська декларація «Участь громадянського суспільства в реалізації Конвенції про права інвалідів», 2007 р. тощо) [1, 3]. По-друге, масово створюються різноманітні благодійні фонди, що підтримують та допомагають особам з інвалідністю (напр.: «Молодий інвалід», Волинський обласний благодійний громадський фонд "Інвалід", «Хелпус» та ін.). Важливою є увага до проблем людей з особливими потребами з боку відомих особистостей, які з тих чи інших причин, прагнуть допомогти суспільству у вирішенні соціальних питань, залучаються до соціально-корисної діяльності.

Одним з найбільш розвинених, доступних та популярних соціальних інститутів, де на сьогоднішній день створені відповідні умови для соціальної адаптації та особистісної реалізації осіб з відхиленнями розумового розвитку є адаптивний спорт [4, 5].

Систематичні та науково обгрунтовані тренувальні заняття для спортсменів з відхиленнями розумового розвитку сприяють не тільки вирішенню педагогічних завдань, але й спонукають суспільство звертати увагу на ймовірні соціальні проблеми людей з інвалідністю, дозволяють спортсменам знайти своє місце у суспільстві. Разом з тим, серед численних наукових робіт з проблем підготовки спортсменів, лише незначна частка присвячена вивченню окремих питань проведеному тренувальних та змагальних занять зі спортсменами які мають відхилення розумового розвитку, що і визначає своєчасність та актуальність нашої роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана як складова частина досліджень «Зведеного плану науково-дослідної роботи в сфері фізичної культури і спорту на 2011 – 2015 р.» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту за темою 1.4 «Теоретико-методичні засади розвитку спорту інвалідів».

Мета дослідження – обгрунтування соціальної значущості реалізації волонтерської програми Спеціальних Олімпіад Об'єднаний спорт як фактора адаптації осіб з відхиленнями розумового розвитку в суспільстві.

Методи дослідження: аналіз спеціальної літератури, документальних джерел і матеріалів мережі Internet; історико-логічний, порівняльно-історичний; соціологічні; аналіз, синтез й узагальнення; порівняння й аналогії.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Найбільш впливовою та значущою міжнародною спортивною організацією, що забезпечує розвиток спорту для осіб з відхиленнями розумового розвитку, є «Спеціальні Олімпіади Інт.» (СОІ). Створена за ініціативою Юніс Кеннеді-Шрайвер у 1968 році, СОІ протягом останніх 45 років сприяє вирішенню різноманітних соціальних проблем осіб з різними формами та видами розумових відхилень шляхом залучення їх до систематичних занять спортом. Спеціальні Олімпіади забезпечують організацію та проведення тренувальних занять і змагань для осіб з різними ступенями розумових відхилень (легкий, помірний, важкий, глибокий). До участі в офіційних змаганнях допускаються спортсмени віком від восьми років, тому структура та зміст спортивної підготовки обумовлені віковими можливостями та індивідуальними особливостями осіб з відхиленнями розумового розвитку [2, 4, 6].

Так, на першому етапі багаторічної спортивної підготовки осіб з відхиленнями розумового розвитку, фахівцями (тренерами, педагогами, волонтерами) вирішуються різноманітні соціально-педагогічні завдання, які шляхом регулярного та систематичного виконання фізичних вправ сприяють не тільки корекції первинних та вторинних порушень, а й створюють належні умови для соціально-побутової адаптації (зокрема, формування елементарних гігієнічних вмінь та навичок самообслуговування).

У подальшому спортсмени з відхиленнями розумового розвитку отримують унікальну (для осіб з інвалідністю) можливість брати участь у спортивно-масових заходах, подорожувати, знаходити нових друзів, відчувати себе повноправними членами суспільства. Спортсмени Спеціальної Олімпіади забезпечуються належною та своєчасною педагогічною, соціально-медичною допомогою кваліфікованих фахівців, волонтерів, представників громадських організацій та об'єднань [4].

Слід зауважити, що зміст тренувальних занять та змагань має носити комплексний характер, де вирішуються різні групи завдань: педагогічні, соціальні, спортивні, реабілітаційно-корекційні тощо. Як свідчать результати досліджень, такий симбіоз не завжди реальний на практиці. Серед причин, що негативно впливають на проведення спортивних занять на належному рівні доречно виділити такі:

- *відсутність адекватного уявлення у суспільства про необхідність адаптивного спорту для осіб з відхиленнями розумового розвитку.* Одним із значних бар'єрів на шляху до інтеграції людей з вадами в розумовому розвитку в життя суспільства є ставлення і дії з боку суспільства. Дослідження відносно ставлення суспільства показують, що як правило у суспільстві дуже низька думка про потенціал людей з відхиленнями в розумовому розвитку, а також присутнє негативне ставлення до процесу повної соціальної інтеграції людей з вадами розвитку в школі або на робочому місці. Підтримка таких людей з боку суспільства дуже часто зводиться до благодушності, а не до зусиль зрозуміти, прийняти і допомогти;
- *недостатня підтримка Спеціальних Олімпіад з боку держави, приватних та громадських структур тощо.* Спеціальні Олімпіади визнані Міжнародним олімпійським комітетом як спортивний рух для осіб з відхиленнями розумового розвитку, проте в Україні ця організація, на сьогоднішній день, не має належної правової та відповідно фінансової підтримки;
- *недостатній рівень розуміння у фахівців ідеології міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад.* Більшість педагогів, які працюють зі спортсменами з відхиленнями розумового розвитку, не завжди ознайомлені з ідеологією та принципами Спеціальних Олімпіад, що негативно позначається на реалізації соціально-гуманістичних ідей під час тренувальних занять та змагань зі спортсменами даної нозологічної групи;
- *низька зацікавленість суспільства (в першу чергу молоді) у волонтерській діяльності.* Проте саме на добровільній (волонтерській) основі Спеціальні Олімпіади функціонують у світі.

Волонтери руху Спеціальних Олімпіад, на відміну від дефлімпійського та паралімпійського спорту, беруть участь не лише безпосередньо в організації змагань, вони задіяні в різноманітних волонтерських програмах (табл. 1):

Таблиця 1 – Характеристика волонтерських програм Спеціальних Олімпіад

Волонтерські програми	Характеристика програм
Об'єднаний спорт	Проведення спільних тренувань та змагань спортсменів Спеціальної Олімпіади зі здоровими спортсменами у спортивних іграх, естафетних видах змагань, організація партнерських клубів.
Здоров'я спортсменів	Програма спрямована на підвищення рівня здоров'я та функціональних можливостей спортсменів. В рамках програми волонтерами-лікарями проводиться обстеження стану опорно-рухового апарату, ротової

	порожнини, органів слуху та зору всіх учасників змагань. Проводиться санітарно-освітня робота по пропаганді здорового способу життя, раціонального харчування тощо.
Освітня програма	Реалізується для учнів загальноосвітніх закладів різного рівня. Школярам розповідають про рух Спеціальних Олімпіад та потреби неповносправних, надають можливість бути залученими волонтерами для надання допомоги цій категорії населення
Смолоскиповий пробіг	Під час проведення Всесвітніх Зимових та Літніх Ігор за допомогою представників правоохоронних органів олімпійський вогонь з Олімпії доставляється на церемонію відкриття Ігор, де запалюється як символ надії та перемоги.
Програма для родин	Метою програми є надання соціальної, правової допомоги родинам, які мають у своєму складі осіб з відхиленнями розумового розвитку, їх підтримка та залучення до руху Спеціальних Олімпіад. У рамках програми відбувається видання необхідної інформаційної літератури, проведення зустрічей, круглих столів, створення та функціонування сімейних клубів.
Тренувальна програма рухової активності «МАТР»	Передбачена для людей з найбільш важкими формами розумової відсталості, які можуть продемонструвати свої особисті досягнення в окремих вправах після регулярних тренувань по адаптованим програмам.
Юні спортсмени	Унікальна програма, орієнтована на заняття руховою активністю та спортом дітей з відхиленнями розумового розвитку віком від 2,5 до 7 років. Основний зміст занять – проведення рухливих ігор та естафет з урахуванням індивідуальних особливостей контингенту.

Однією з найбільш розвинених у світі та Україні волонтерських програм Спеціальних Олімпіад, що допомагає адаптуватись особам з відхиленнями розумового розвитку у суспільстві, є Об'єднаний спорт. Концепція програми Об'єднаний спорт, що спочатку мала назву "Інтегрований спорт", була представлена увазі фундаторці Спеціальних Олімпіад Юніс Кеннеді Шрайвер у 1983 р. під час Національної Конференції Спеціальних Олімпіад у Парк Сіті (штат Юта, США). Ідея програми виникла в представників Спеціальної Олімпіади Массачусетс у зв'язку зі змінами, що відбувалися в суспільстві. Керівництво держави та велика кількість організацій були зацікавлені в програмах, що об'єднали б людей, які мають відхилення в розумовому розвитку, з людьми без таких вад.

У 1988 р. головне управління Спеціальних Олімпіад надає початковий грант декільком штатам для експериментальних проєктів – організації місцевих ліг програми Об'єднаний спорт зі софтболу, волейболу, баскетболу і футболу. Під час конференції в Чарлстоні, Штаті Південна Кароліна, США в 1989 р. міжнародна організація Спеціальна Олімпіада повідомила визнання програми Об'єднаний Спорт, як офіційної програми Спеціальної Олімпіади в командних видах спорту. Перші міжнародні змагання з програми Об'єднаний Спорт проводилися в 1991 р. по софтболу, волейболу, футболу і боулінгу під час Всесвітніх Літніх Ігор Спеціальних Олімпіад у Штаті Міннесота, США. У 1996 р. Комітет спортивних правил Спеціальних Олімпіад прийняв правила для кожного офіційного виду спорту програми Об'єднаного спорту.

Об'єднаний спорт являє собою програму, що об'єднує приблизно рівну кількість спортсменів Спеціальної Олімпіади з людьми, які не мають відхилень розумового розвитку (партнерами), у спортивні команди для тренувальних занять і змагань. Всі учасники (спортсмени Спеціальної Олімпіади і партнери) повинні мати подібні вік та рівень спортивної майстерності з обраного виду спорту.

Хоча й існують конкретні правила, що встановлюють точну кількість спортсменів і партнерів Об'єднаного спорту на час змагань, у загальному складі команди рекомендується підтримувати пропорційне число спортсменів і партнерів (як найближче до 50/50 %). Таким чином, зменшується можливість штрафних санкцій по ходу змагань через невиконання вимог до складу команди, а досвід участі в програмі збагачується як на тренувальних заняттях, так і змаганнях.

Одним з основних положень реалізації програми є підтримка всіх членів команди як у тренувальному і змагальному процесах, так і в розвитку взаємовідносин між її членами за межами спортивного майданчика. Звідси Девіз Об'єднаного спорту: «Під час змагань ми – члени команди, після змагань ми – друзі».

Програма Об'єднаний спорт є додатковим засобом для впровадження і виконання місії Спеціальної Олімпіади. Команди побудовані таким чином, щоб не тільки забезпечити поліпшення спортивних навичок всіх спортсменів, але й спромогтися досягти більш високого почуття власної гідності, рівного статусу серед однолітків і нової дружби. Об'єднаний спорт є важливою програмою, оскільки розширює спортивні можливості тих спортсменів і партнерів, які прагнуть вийти на новий рівень занять спортом. Крім того, Об'єднаний спорт істотно сприяє включенню спортсменів у життя суспільства завдяки тому, що ламає бар'єри, які історично існували між людьми з відхиленнями розумового розвитку і суспільством.

Перша спроба впровадження програми Об'єднаний спорт в Україні відбулася завдяки співпраці Спеціальної Олімпіади України з Федерацією футболу України. Поетапна реалізація даної програми була розпочата Спеціальною Олімпіадою України з лютого 2005 року. За час реалізації проекту в ньому прийняли участь представники Спеціальної Олімпіади Львівської, Донецької, Миколаївської, Вінницької, Харківської областей, Києва, АР Криму. На сьогоднішній день у програмі Об'єднаний спорт задіяно більше 50 навчальних закладів, учні та студенти яких, одноразово або декілька разів брали участь у програмі в якості партнерів. Навчальний курс різної тривалості пройшли більше 2 тис. школярів – учнів загальноосвітніх шкіл та вихованців спеціальних шкіл-інтернатів. Результатом навчання є залучення волонтерів до участі у програмі Об'єднаний спорт під час проведення заходів Спеціальної Олімпіади – Європейського футбольного тижня, Європейського баскетбольного тижня.

Впровадження, активна та ефективна реалізація програми Об'єднаний спорт в Україні сприяли зверненню уваги до Спеціальної Олімпіади України з боку Міжнародної організації Спеціальні Олімпіади Європи/Євразії, що ініціювала проведення комплексних міжнародних наукових досліджень з питань реалізації програми Об'єднаного спорту (проблеми впровадження, соціально-педагогічний ефект від участі у програмі, перспективи подальшої популяризації програми у Європі та світі). Наукові дослідження проводились під керівництвом Ульстерського університету (Ірландія), в якому взяли участь фахівці п'яти держав: України, Польщі, Німеччини, Сербії та Угорщини.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Спеціальні Олімпіади є міжнародним спортивним рухом, що сприяє прискоренню процесів соціальної адаптації осіб з відхиленнями розумового розвитку, шляхом систематичної організації та проведення тренувальних занять та змагань для зазначеної категорії людей, реалізації волонтерських програм соціально-педагогічної спрямованості тощо. Однією з найбільш популярних та доступних волонтерських програм Спеціальних Олімпіад є Об'єднаний спорт.

2. Програма Об'єднаний спорт позитивно впливає на всіх учасників. Завдяки вірно розробленій програмі і добору спортсменів забезпечується їх змістовна участь і навчання, а також надається можливість поліпшити свої спортивні навички як атлетам, так і партнерам програми Об'єднаний спорт. Атлети, які беруть участь у програмі Об'єднаний спорт, мають можливість спілкуватися зі своїми однолітками, а також подібно їм відчувати радість і веселощі, дух змагання і гордість за особистий виступ.

3. Спільні тренування і змагання партнерів і атлетів у програмі Об'єднаний спорт допомагають здоровим спортсменам краще розуміти людей з відхиленнями в розумовому розвитку та особистим прикладом впливати на формування гуманістичного ставлення суспільства до зазначеної категорії людей, як до повноправних його членів.

Перспективи подальших досліджень полягають у висвітленні результатів впровадження та реалізації волонтерської програми Об'єднаний спорт в Європі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаптивное физическое воспитание и спорт / под. ред. Джозефа П. Винника ; пер. с англ. И. Андреев. – К. : Олимп. лит., 2010. – 608 с.
2. Брискин Ю.А. Адаптивный спорт / Ю.А. Брискин, С.П. Евсеев, А.В. Передерий. – М. : Советский спорт, 2010. – 316 с.
3. Декларация о правах инвалидов от 9 декабря 1975 года // <http://www.un.org/russian/document/declaration/disabled.htm>
4. Історичні, організаційні та соціальні аспекти розвитку спорту інвалідів: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів фіз. виховання і спорту / [С.Ф. Матвеев, Ю.А. Бріскін, І.О. Когут та ін.]. – К.: Асконіт, 2011. – 250 с.

5. Методичні умови проведення тренувальних занять зі спортсменами, які мають відхилення розумового розвитку. (для тренерів, волонтерів, батьків спортсменів) Спеціальної Олімпіади України / Матвеев С.Ф., Когут І.О., Гончаренко Є.В. [Метод. рекомендації]. – К. : Аконті, 2011. – 31 с.
6. Теория и организация адаптивной физической культуры: Учеб. / под общ. ред. проф. С.П. Евсеева. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Советский спорт, 2005. – 296 с.

УДК [612.1:796.015]:577.15

ДИНАМІКА ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ СТАНІВ В ЕЛІТНИХ ЄДИНОБОРЦІВ В УМОВАХ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

Коробейнікова Л.Г., к.б.н., доцент, Коробейніков Г.В., д.б.н., професор,
Шацьких В.М., аспірант, Заповітряна О.Б., аспірант

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Національний університет фізичного виховання і спорту України
Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту*

У статті наведено результати дослідження психофізіологічного стану в динаміці поточного контролю у елітних спортсменів. Обстежено 24 елітних спортсмени, члени збірної команди України з греко-римської боротьби, віком 18-25 років, в динаміці навчально-тренувального збору. Психофізіологічний стан спортсменів досліджувався за тестами, які визначають емоційний стан, баланс нервових процесів, якість сприйняття та переробки інформації та стан вегетативної регуляції ритму серця. Проведені дослідження психофізіологічного стану спортсменів засвідчили, що погіршення характеристик переробки інформації в динаміці навчально-тренувального збору узгоджується із зростанням рівня напруженості регуляції психофізіологічних функцій та системи регуляції ритму серця.

Ключові слова: динаміка навчально-тренувального збору, психофізіологічний стан, елітні спортсмени.

Коробейнікова Л.Г., Коробейніков Г.В., Шацьких В.М., Заповітряная Е.Б. ДИНАМИКА ПСИХОФИЗИОЛОГИЧЕСКИХ СОСТОЯНИЙ У ЭЛИТНЫХ ЕДИНОБОРЦЕВ В УСЛОВИЯХ ТЕКУЩЕГО КОНТРОЛЯ / Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Национальный университет физического воспитания и спорта Украины, Днепропетровский государственный институт физической культуры и спорта, Украина.

В статье приведены результаты исследования психофизиологического состояния в динамике текущего контроля у элитных спортсменов. Обследовано 24 элитных спортсмена, членов сборной команды Украины по греко-римской борьбе, возраста 18-25 лет, в динамике учебно-тренировочного сбора. Психофизиологическое состояние спортсменов исследовалось по тестам, определяющим эмоциональное состояние, баланс нервных процессов, качество восприятия и переработки информации и состояние вегетативной регуляции ритма сердца. Проведенные исследования психофизиологического состояния спортсменов показали, что ухудшение характеристик переработки информации в динамике учебно-тренировочного сбора согласуется с ростом уровня напряженности регуляции психофизиологических функций и системы регуляции ритма сердца.

Ключевые слова: динамика учебно-тренировочного сбора, психофизиологическое состояние, элитные спортсмены.

Korobeinikova L.G., Korobeinikov G.V., Shackih V.M., Zapovitriana O.B. DYNAMICS OF PSYCHOPHYSIOLOGICAL STATES OF ELITE ATHLETES UNDER CURRENT CONTROL CONDITION / Kiev national university named Taras Shevchenko, National university of physical education and sport of Ukraine, Dnipropetrovsk state institute of physical culture and sport, Ukraine.

The results of the dynamics of psychophysiological state in elite athletes in sport activity were studied.

The 24 elite athletes, aged 18-25 years, in the dynamics of the training process were examined. Psychophysiological state of athletes were studied by tests that determine the emotional state, the balance of the nervous processes, the quality of perception and processing of information and the state of the autonomic regulation of the heart rhythm. The research study of psychophysiological state of athletes showed that the degradation of information processing in the dynamics of training camps in line with the growth of tension regulation and psycho-physiological functions of heart rate regulation.

Key words: dynamics of current control, psychophysiological state, elite athletes.